

μων, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν παραδειγμάτων τῆς ζωῆς του· ὁ Νέρων τὴν εἶχε διαφθεῖρειν παντάπασι μὲ τὰ παραδείγματα τῆς διεφθαρμένης κατὰ πάντα ζωῆς του. Ὀλίγοι βέβαια ἄνθρωποι εἶναι ἱκανοὶ νὰ κρίνωσιν ἀφ' ἑαυτῶν τὰ πράγματα καθ' ἑαυτὰ, καὶ οὕτω νὰ ἐπαινῶσι καὶ νὰ πράττωσι τὰ ὄντως ἀξία ἐπαίνου· τὰ δὲ ἐναντία νὰ καταφρονῶσι καὶ νὰ ἀποφεύγωσιν.

Ἐκ τῶν εἰρημένων συμπεραίνεται, ὅτι τὸ λογικὸν εἶναι μὲν δευτέρα πηγὴ ἠθικότητος εἰς τὸν ἄνθρωπον, ἐμπορεῖ νὰ διακρίνη τὸ καλὸν ἀπὸ τὸ κακόν, καὶ εἰς τὴν πράξιν νὰ προτιμᾷ τὸ πρῶτον παρὰ τὸ δεύτερον, πλὴν μέχρι τινός, καὶ τοῦτο, ὅταν λάβῃ ἐξ ἀρχῆς ὀρθὴν διδασκαλίαν καὶ ἀνατροφήν, καὶ ἔχῃ πρὸ ὀφθαλμῶν καλὰ παραδείγματα. Ἐπειδὴ δὲ τοιαύτη μόρφωσις εἶναι σπανιωτάτη, καὶ σχεδὸν ἀδύνατος νὰ δοθῇ καὶ νὰ διαμείνῃ εἰς ἕθνος ὁλόκληρον, ἐντεῦθεν βλέπομεν ἀκόμη κατὰρῶτερα πόσον εἶναι ἀναγκαῖα εἰς τὴν φυσικὴν καὶ πολιτικὴν ἀτέλειαν τοῦ ἀνθρώπου μία ἀρχὴ ἠθικότητος πάντοτε καθαρὰ, ἀπειταίτος καὶ ἀδιάφθορος, ἡγούμενος αὐτὸς ὁ Θεός,

ὁ μόνος ἀνευδής και ἀπαθής κύριος και προσηγητής ἡμῶν :

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β.

Φυσική και οὐσιώδης διαφορά τῶν ἀνθρωπίνων ἠθικῶν πράξεων :

Ἐκ τῶν προειρημένων συμπεραίνεται ὅτι Ἀρετή και Κακία δέν εἶναι λέξεις κεναί, ἀλλά φανερόν τῶντι οὐσιώδη διαφοράν πράξεων. Ὅλα βέβαια τὰ φυσικά και ἠθικά ὄντα ἔχουν διαφοράς, τὰς ὁποίας διακρίνομεν, ἐξετάζοντες και παραβάλλοντες αὐτὰ συνάλληλα. Ὡς διαφέρει τὸ πῦρ ἀπὸ τὸ ὕδωρ, ὁ χρυσὸς ἀπὸ τὸν μόλυβον, οὕτω και ἡ ἀγάπη ἀπὸ τὸ μῖσος, και πᾶν εἶδος ἀρετῆς ἀπὸ πᾶν εἶδος κακίας. Διὰ τοῦτο ἔλαβαν και διάφορα ὀνόματα ἀνάλογα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μετὰ τὴν φύσιν των (1),

Δέν

(1) Μὴ τὴν Κακίαν οἶσθε μᾶλλον τῆς Ἀρετῆς ὠφελεῖν, τὸ δ' ὄνομα ἀτυχέστερον ἔχειν, ἀλλ' οἷων τῶν ὀνομάτων ἕκαστα τῶν πραγμάτων τετύχηκε, ποιαῦτα ἡγεῖσθε και τὰς δυνάμεις αὐτῶν εἶναι. (Ἰσοκράτ.)

Δὲν εἶναι κανὲν Ἔθνος, ὅπου ὁ πατροκτόνος, ὁ μοιχὸς, ὁ ἱερόσυλος, γὰ μὴ διαφέρωσιν ἀπὸ τὸν τίμιον ἄνθρωπον. Αὕτη μάλιστα ἡ διαφορά τῆς ἀρετῆς ἀπὸ τὴν κακίαν εἶναι ἡ πρωτίστη βᾶσις πάσης ἀνθρωπίνης ἐταιρείας· διότι, ἂν αἱ ἠθικαὶ πράξεις δὲν εἶχαν καμμίαν διαφορὰν, κατὰ ποῖον λόγον δικαιοσύνης ἤθελε κυβερναῖσθαι τὸ ἀνθρώπινον γένος; ἢ καλῆτερα γὰ εἶπω, πῶς ἤθελεν εἶσθαι δυνατόν γὰ συσταθῆ ποτὲ ἀνθρώπινον πολίτευμα; Ἐκαστος ἤθελεν ἔχειν διάφορον ὄψιν περὶ τοῦ αὐτοῦ πράγματος· τὸ φαινόμενον εἰς τοῦτον κακόν, ἤθελε τὸ νομίζειν ὁ ἄλλος καλόν· καὶ ἐντεῦθεν γενικὴ ἀσυμφωνία, μίση, πάθη, δικολογίαι ἀπέραντοι, καὶ ἄλλαι μυρία ταραχαὶ τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς, τέλος δὲ πάντων, διάλυσις καὶ ὄλεθρος τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας.

Εἰς ὅλα τὰ Ἔθνη εὐρίσκονται Νόμοι, εἴτε γραπτοὶ εἴτε ἀγραπτοί, ἀποφασίζοντες τιμωρίαν ἐναντίον εἰς πράξεις βλαπτικὰς εἰς τὸ Κοινόν, αἱ ὁποῖαι εἶναι ἀσύμφωνοὶ τωόντι μὲ τὸν ὀρθὸν λόγον τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, καὶ μὲ τὸν σκοπὸν τῆς κοινωνικῆς ζωῆς, καὶ

λέ-

λέγονται Κακίαι. Ἀκόμη καὶ ἐκείναι, περὶ τῶν ὁποίων οἱ Νόμοι δὲν ἀναφέρουν, οὔτε ἀποφασίζουσι τίποτε, παιδεύονται ὑπὸ τῆς κοινῆς ὑπόληψιν, καταφρονοῦμεναι ὡς ἄτιμοι ἢ γελοῖαι. Εἰς κανὲν ἔθνος ἐξεναντίας δὲν εἶναι νόμοι διορίζοντες τιμὴν εἰς τὰς πράξεις τὰς καλὰς, καὶ συμφώνους μὲ τὸν ὀρθὸν λόγον καὶ μὲ τὸν σκοπὸν τῆς κοινωνικῆς ζωῆς, τὰς ὁποίας λέγομεν Ἀρετάς. Τοῦτο βέβαια μᾶς ἀποδείχνει ἀναντιρρήτως, ὅτι διαφέρει οὐσιωδῶς ἡ ἀρετὴ ἀπὸ τὴν κακίαν, καὶ ἐνταυτῷ, ὅτι ἡ μὲν ἀρετὴ εἶναι μᾶλλον φυσικὸν καὶ πολιτικὸν χρέος τοῦ ἀνθρώπου, διὰ τοῦτο καὶ δὲν εἶναι νόμοι χωριστοὶ ὑπὲρ αὐτῆς, πλὴν τῶν εἰς περιστάσεις τινὰς γινομένων δημοσίων ἀνταμοιβῶν· ἡ δὲ κακία, ἀμάρτημα καὶ παρεμπροπὴ τῆς λογικῆς φύσεως· ὅθεν ἔγιναν καὶ νόμοι κατ' αὐτῆς εἰς προφυλακὴν ἢ ἐπανόρθωσιν. Διὰ τοῦτο καὶ αὐταὶ αἱ μικραὶ κακίαι, ἂν καὶ δὲν ὑποβάλλωνται εἰς τὴν ἀυστηρότητα τῶν νόμων, ὑποπίπτουν ὅμως εἰς τὴν τιμωρίαν τῆς κοινῆς ὑπόληψεως, καταφρονοῦμεναι, ἀτιμαζόμεναι, καὶ καταγελάμεναι, ὡς δυσειδῆ καὶ παράλογα ἐκτράματα.

τα. Ἡ δὲ ἀρετὴ, καὶ χωρὶς να ἦναι νόμος ὑπὲρ αὐτῆς, τιμᾶται καὶ ἐπαινεῖται φυσικᾶ, ὡς ἐμμελὲς καὶ εὐρυθμον δημιούργημα.

Ταύτην ὅμως τὴν διαφορὰν, τὴν ὁποίαν καὶ ὁ φυσικὸς ὀρθὸς λόγος μᾶς δείχνει, καὶ ὅλων τῶν ἐθνῶν τὸ πολίτευμα μᾶς βεβαιοῖ, τὴν εὐρίσκομεν πλέον ἄπταιστα, μεταχειριζόμενοι κανόνα, σιμὰ τοῦ ὀρθοῦ λόγου, καὶ τὴν θέλησιν τοῦ Θεοῦ, καὶ τοὺς θεῖους αὐτοῦ Νόμους. Ὅς τις βέβαια κανονίζει καὶ διευθύνει τὰς ἐσωτερικὰς κινήσεις τῆς ψυχῆς του, καὶ τὰς ἐξωτερικὰς πράξεις του κατὰ τὴν θέλησιν τοῦ Θεοῦ καὶ τοὺς θεῖους αὐτοῦ Νόμους, οὗτος προσέχει νὰ μὴ παραπικράνη τὸν πλησίον του οὐδ' εἰς τὰ πλέον παραμικρὰ πράγματα. φυλάττει πάντοτε ἀπαράτρεπτον τὸν ὁποῖον ἔλαβε παρὰ Θεοῦ ὀρθὸν λόγον· εἶναι μέτριος εἰς τὰς εὐτυχίας, καρτερικὸς εἰς τὰς δυστυχίας, γλυκὺς εἰς τὰς συναναστροφὰς, ὑπομονητικὸς εἰς τὰς ἐνοχλήσεις, σύμβουλος εἰλικρινῆς, ἔλεγχος πρᾶος, καὶ συντόμως, τέλειον ἀφομοίωμα τοῦ Θεοῦ, ὅσον ἐνδέχεται εἰς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν.

Αὕτη βέβαια ἡ προσοχὴ εἰς τὴν θέλησιν τοῦ Θεοῦ συνέχει πάντοτε τὴν ζωὴν μας τακτικὴν καὶ
κὴν.

κῆν καὶ ἄπταισον· αὕτη μᾶς κάμνει νὰ ἐκτελώ-
 μεν ἀκριβῶς τὰς αὐτὰς πράξεις εἰς τοὺς αὐτοὺς
 καιροὺς· διότι ἀποβλέποντες τὴν θέλῃσιν τοῦ
 Θεοῦ, κρίνομεν ὅτι τόσον πλειότερον συμμορ-
 φούμεθα μὲ αὐτὴν, ὅσον μεταχειρίζομεθα τά-
 ξιν συστηματικὴν τοῦ καλοῦ· καὶ εἰς τὰ πλεον-
 μικρὰ πράγματα· καὶ ὅσον πράττομεν τὸ κα-
 λὸν, παρακινούμενοι ἀπὸ τοὺς περὶ αὐτοῦ ὀρ-
 θοὺς λόγους, ἀλλ' ἔχι πραγματευόμενοι αὐτὰ
 καπιλικῶς, τόσον λαμβάνομεν ἀφορμὴν νὰ πι-
 στεύωμεν, ὅτι ἀκολουθοῦμεν τὴν θέλῃσιν τοῦ
 Θεοῦ· „ Ἐὰν εἰς τὴν ἀρετὴν ἀνακατωθῇ κέρ-
 „ δος, ἔλεγεν εἰς τῶν παλαιῶν σοφῶν, ἀπο-
 „ βάλλει τὴν ἀξίαντες· διότι τί ἄλλο αἰσχρά-
 „ τερον παρὰ νὰ πραγματεύεται τις τὸ νὰ ἦναι
 „ τίμιος ἀνθρώπος; Ὁ τῶντι ἐνάρετος, πρέ-
 „ πει νὰ καταφρονῇ πᾶν εἶδος κέρδους, καὶ χω-
 „ ρὶς νὰ ἀποβλέπῃ τὴν τύχην του, νὰ τρέχῃ
 „ πρὸς τὴν ἀρετὴν, νὰ ἀκολουθῇ τὴν φωνήν της,
 „ καὶ ποτὲ νὰ μὴν ἀπειθῇ εἰς τὰ προστάγμα-
 „ τᾶ της· Τί ἔχω, λέγεις, νὰ ἀπολαύσω, ἂν
 „ πράττω τὸ καλὸν χωρὶς κανὲν κέρδος; Ἐχεις
 „ κέρδος, ὅτι ἐπράξες καλόν· Αἱ τίμιαι πρά-
 „ ξεις συνεπιφέρουν εἰς ἑαυτὰς τὴν ἀνταμοιβήν·

„ ἢ

ἢ ἡ Τιμιότης πρέπει νὰ ἦναι τὸ κινουῦν εἰς τὰς πράξεις μας. Ἄν ζητῶμεν κέρδος εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ καλοῦ, εἴμεθα ὑποκριταί, ἀλλ' ὅχι πλέον τίμιοι" (1).

Οὕτω λοιπὸν, ὁ ἀκολουθῶν τὴν θέλησιν τοῦ Θεοῦ, εἶναι πάντοτε ὄργανον λογικὸν τῶν θείων αὐτοῦ χειρῶν, καὶ ἐκτελεῖ ἀπταιστως τὰ ὠφέλιμα καὶ δίκαια εἰς ἑαυτὸν καὶ εἰς τοὺς ἄλλους, διότι ἡ θέλησις τοῦ Θεοῦ δὲν εἶναι ποτὲ θέλησις κακοποιίας.

Ὁ Θεός, λέγουν τινὲς ἐναντίοι, ἐμπορεῖ, ὅταν θέλῃ, νὰ μεταβάλῃ τὸ καλὸν εἰς κακὸν, καὶ τὸ ἀνάπαλιν ὁμοίως ὅθεν συμπεραίνουσι ὅτι ἡ θέλησις τοῦ Θεοῦ δὲν εἶναι ἀπταιστος κατὰ τῆς διακρίσεως τοῦ καλοῦ ἀπὸ τοῦ κακοῦ. Ἀλλ' ἡ ἀνόητος αὕτη ἀντίστασις ἀνατρέπεται εὐ-

(1) Πρὸς δὲ τοὺς θαυμάζοντας, ὅτι πολλῶν ἀδόξων ἀνδριάντας ἔχόντων, ἐκεῖνος (ὁ Μ. Κάτων) οὐκ ἔχει· μᾶλλον γὰρ, ἔφη, βούλομαι ζητεῖσθαι, διὰ τί μου ἀνδριάς οὐ κεῖται, ἢ διὰ τί κεῖται. Τὸ δ' ὅλον, οὐδ' ἐπαινούμενον ἡξίου τὸν ἀγαθὸν πολίτην ὑπομένειν, εἰ μὴ τοῦτο χρησίμως γίγνοιτο τῷ κοινῷ. (Πλούταρχ. Μέρ. 2. σελ. 292. Ἑλληνικ. Βιβλιοθήκ.).

εὐθύς καὶ ἀπὸ τὸν ὀρθὸν λόγον, καὶ ἀπὸ τοὺς σοφοὺς καὶ ἱεροὺς Θεολόγους. Τὸ τέλειον "Ὀν", ἔχει βέβαια τελείαν καὶ ανεξάρτητον θέλησιν. Ἐπειδὴ δὲ τὸ κακὸν εἶναι ἀτέλεια, δὲν ἀνήκει λοιπὸν εἰς τὴν τελείαν φύσιν οὔτε νὰ πράξῃ κακὸν, οὔτ' εἰς κακὸν νὰ μεταβάλῃ τὸ καλόν. Τοῦτο δὲν ἀναιρεῖ πασῶς τὸ ανεξάρτητον καὶ ἀπεριόριστον τῆς Θείας ἐλευθερίας. „Τὸ δύνασθαι ἁμαρτάνειν, οὐ τελείας ἐλευθερίας“ κατὰ τοὺς ἱεροὺς Θεολόγους.

Ἄλλ' ὁ Θεὸς, λέγουν, ἐμεταχειρίσθη πολλάκις τὸ ανεξάρτητον τῆς ἐλευθερίας του εἰς τὸ νὰ μεταβάλῃ τὴν ἰδέαν τοῦ καλοῦ καὶ κακοῦ. Ἐπρόσταξε τὸν Ἀβραάμ νὰ θυσιάσῃ τὸν υἱόν του, τὸν Ἰσαάκ (1). Ἐπρόσταξε τὸν Ὄσην νὰ πάρῃ πόρνην γυναῖκα, καὶ νὰ τεκνοποιήσῃ ἐξ αὐτῆς (2). Ἐσυγχώρησεν εἰς τοὺς Ἰσραηλίτας νὰ κλέψωσι τὰ χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ σκεύη τῶν Αἰγυπτίων (3). Ἐκ τούτων καὶ

ἄλ-

(1) Γενέσ. Κεφ. 22.

(2) Ὄση. Κεφ. 1.

(3) Ἐξόδ. Κεφ. 16.

ἄλλων ὁμοίων παραδειγμάτων ἐπιχειρῶν νὰ δεί-
 σιν ὅτι δὲν εἶναι καμμία διαφορὰ ἀρετῆς καὶ
 ἐκίας. Ἐνταῦθα ὅμως δὲν εἶναι ὁ λόγος πε-
 τῶν γινομένων ἀπὸ τὸν ὑπέρτατον Κύριον
 οὔ παντός, ἀλλὰ περὶ ἀνθρωπίνων πράξεων,
 ὁ Θεὸς, ὡς ἀνεξάρτητος Κύριος πάντων, δύνα-
 ται, κατὰ τοὺς ἀνεξιχνιάστους αὐτοῦ σκοποὺς,
 ἐξαφαιρέσει καὶ ζωὴν καὶ ὑπάρχοντα· τοῦτο
 μὲν δὲν θέλει νὰ εἴπῃ ὅτι μεταβάλλει τὴν
 ἕσιν τοῦ καλοῦ καὶ κακοῦ, οὐδ' ὅτι ἐμπορεῖ
 ἀρῆναι πράξεις δικαία τὸ νὰ ἀφαιρέσει τις ζωὴν
 ἄλλου ἢ ὑπάρχοντα. "Αν δὲ ἦναι χρεία νὰ ἀ-
 γοκριθῶμεν καὶ ἰδιαιτέρως πρὸς τὰ εἰρημένα
 παραδείγματα τῶν ἐναντίων, λέγομεν συντό-
 μως, ὅτι ὁ Θεὸς προστάζει τὸν Ἀβραὰμ νὰ
 προσφέρῃ εἰς αὐτὸν θυσίαν τὸν υἱὸν του, διὰ
 νὰ φανερωθῇ ἢ πρὸς αὐτὸν πίστις, ἀλλ' ὅχι
 νὰ γένη τωόντι ἢ ζητουμένη θυσία· καὶ ἔπει-
 τα τὸν προστάζει, ἔχων τὸ δικαίωμα ὅχι ὡς
 τύραννος, ἀλλ' ὡς ποιητὴς καὶ κύριος πάντων.
 Τὸ αὐτὸ ἐμπορεῖ τις νὰ εἴπῃ καὶ περὶ τῶν Ἰσ-
 ραηλιτῶν· κλοπὴ βέβαια εἶναι ἢ γινομένη ἀ-
 φαίρεσις ἀλλοτρίου πράγματος, χωρὶς νὰ θέ-
 λῃ ὁ κύριος αὐτοῦ. Ἡ ἀφαίρεσις λοιπὸν τῶν
 χρυ-

χρυσῶν καὶ ἀργυρῶν σκευῶν δὲν ἦτο κλοπή·
 διότι ὁ Θεὸς, καὶ μὲ δικαίωμα ὑπερτάτου Κυ-
 ρίου, καὶ μὲ λόγον μισθοῦ χρεωστούμενου εἰς
 τοὺς Ἰσραηλίτας ἀπὸ τοὺς Αἰγυπτίους, συνε-
 χάρησε νὰ πάρωσι τὰ σκεύη ταῦτα. „Οἱ Αἴ-
 „ γύπτιοι, λέγει ὁ Ἱερὸς Αὐγουστῖνος, ἦσαν
 „ ἱερόσυλοι καὶ ἄδικοι· διότι ὄχι μόνον ἐμετα-
 „ χειρίζοντο τὸ χρυσίον ἐκεῖνο εἰς ὕβριν τοῦ
 „ Θεῶ, κατασκευάζοντες εἰδῶλα, ἀλλὰ καὶ κα-
 „ τεδίκαζαν ξένον λαὸν νὰ ἐργάζεται μὲ ἄκραν
 „ ταλαιπωρίαν, χωρὶς κανένα μισθόν“. Ὁ-
 μοίως λέγουν οἱ Θεολόγοι καὶ περὶ τοῦ Ὁσηῆ,
 ὅτι δὲν ἦτο πλέον τὸ πρᾶγμα πορνεία ἢ μοι-
 χεία· διότι εἶρχετο πρὸς γυναῖκά του, κατὰ
 τὴν προσταγὴν τοῦ Θεοῦ, ὅς τις εἶναι ὁ ὑπέρι-
 τατος Νομοθέτης τοῦ γάμου.

Πρέπει ἀκόμη νὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι ἡ
 κακὴ πρᾶξις καταχρηστικῶς ἐμπορεῖ νὰ γένη-
 καλὴ, ὅταν δηλαδὴ εἰς περιστάσεις τινὰς ἀλλο-
 λωθῇ τοῦ φυσικοῦ νόμου ἢ οὐσίας· διότι ὁ
 Θεὸς ἐμπορεῖ νὰ προσθέσῃ, ἢ νὰ ἀφαιρέσῃ συν-
 θεήκας τινὰς καὶ συστατικὰς περιστάσεις, ἀπὸ
 τῶν ὁποίων τὴν πρόσθεσιν ἢ ἀφαίρεσιν αἱ πρᾶ-
 ξεις παύουν πλέον νὰ ἦναι φυσικοῦ νόμου προστα-
 τά-

τάγματα ἢ ἀπαγορεύσεις, καθ' ὅσον εἶναι ἀλ-
 λ' ἑνὴν ἢ οὐσίαν αὐτοῦ· αὕτη ὅμως ἢ ἀλλοίω-
 σις δὲν εἶναι καμνιάς ἄλλης δυνάμεως, ἀλλὰ
 μόνοι τοῦ Θεοῦ· οὐδὲ δύναται ὁ Θεὸς, ἐνόσω
 μένου· ὅλαι αἱ συστατικαὶ περιστάσεις, γὰρ
 κάμη τὴν οὐσιώδη ἀγαθότητα ἢ κακίαν τινὸς
 πράξεως γὰρ μεταβληθῆ· διότι ἡ οὐσιώδης ἡθι-
 κότης εἶναι ἀμετάβλητος, ὡς αὐτὸς ὁ Θεός·
 Ἀλλὰ περὶ φυσικοῦ νόμου θέλομεν ὁμιλήσειν
 ἰδιαιτέρως.

Προβάλλουν ἀκόμη οἱ ἐναντίοι, ὅτι οἱ ἀν-
 θρωποι, ὅταν ὑπόκεινται εἰς τὰς αὐτὰς συν-
 θήκας ἢ περιστάσεις, φέρονται κατὰ τὸν αὐ-
 τὸν τρόπον καὶ οἱ καλοὶ καὶ οἱ κακοί· Δοι-
 κὸν ἀπὸ τὰς περιστάσεις ἀπλῶς κρέμαται ἡ
 ἰδέα τοῦ καλοῦ καὶ κακοῦ, ἀλλ' ὄχι ἀπὸ οὐ-
 σιώδη τινὰ διαφορᾶν· Ψευδὲς ὅμως εἶναι καὶ
 τοῦτο τὸ συμπέρασμα τῶν ἐναντίων· διότι ἀν-
 ἐννοήσωμεν ἐδῶ κακοὺς, τοὺς ὅσοι δὲν ἔχουν
 καμνίαν ἰδέαν περὶ Θεοῦ, καμνίαν διάκρισιν
 ἀρετῆς καὶ κακίας, ἀπὸ τοιούτους ἀνθρώπους
 ἴδαμεν ἀνωτέρω ὅτι δὲν ἐμπορεῖ γὰρ συσταθῆ
 ἀνθρωπίνῃ κοινωνίᾳ· Δὲν μένει λοιπὸν ἄλλο
 γὰρ συμπεράνωμεν, παρά ὅτι οἱ κακοὶ οὗτοι εἶ-
 ναι,

ναι, ὅσοι ἔχοντες ἰδέαν τοῦ καλοῦ, πιστεύον-
 τες εἰς Θεόν, καὶ ζῶντες ὑποκάτω εἰς νόμους,
 προτιμοῦν μὲ ὅλα ταῦτα τὸ κακόν. Ἀλλὰ με-
 τοῦτο δείχνουν ὅτι προτιμῶν τὸ κακόν ἀπὸ συν-
 ἡθείαν, ἢ ἀλόγον φιλαυτίαν, ὅχι ὁμῶς κατα-
 πεισμένοι ὅτι πράττουν καλόν. Αἱ περιστάσεις
 λοιπὸν ἔχουν βέβαια ἐπιρροὴν εἰς τὰς πράξεις
 τῶν ἀνθρώπων, δὲν συμεταβάλλουν ὁμῶς τὰς
 ἰδέας τοῦ καλοῦ καὶ κακοῦ, οὐδ' ἐπιφέρουν ἀ-
 νάγκην εἰς τὸ πνεῦμα, ἢ εἰς τὴν ἐλευθερίαν
 τοῦ ἀνθρώπου. Εἰς τὰς αὐτὰς περιστάσεις,
 ὁ τρόπος τῆς διαγωγῆς τοῦ τιμίου καὶ ἀχρείου
 ἀνθρώπου εἶναι πάντη διαφορετικός. Ὁ τίμιος
 φυλάττει πάντοτε τὸν αὐτὸν χαρακτῆρα· καὶ
 εἰς τὴν εὐτυχίαν καὶ εἰς τὴν δυστυχίαν· ὁ δὲ
 ἀχρεῖος, ἐπαίρεται καὶ γαυριᾶ, ὅταν ἡ τύχη
 τὸν κολακεύῃ· ταπεινοῦται καὶ ἐξευτελίζεται,
 ὅταν τοῦ ἔλθῃ ἐναντία.

Ὁ Θεός, λέγουσιν πρὸς τούτοις, θέλει εὐ-
 τυχεῖς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους· διότι δὲν εἶναι
 ἴδιον τῆς ἀπείρου ἀγαθότητός του νὰ πάσχη τὸ
 ἀνθρώπινον γένος. Ἐπειδὴ δὲ τῶν ἀνθρώπων
 αἱ ἐπιθυμίαι εἶναι διάφοροι, καὶ καθεὶς ἕλκε-
 ται ἀπὸ τὴν ἰδικήν του ἡδονήν, ἀν ὅλοι ἔχωσι
 τὸν